

"מיתוס סינגפור" מונע מהישראלים להבין את הגורמים האמיתיים ל-7 באוקטובר

< שאול אריאלי

תאריך פרסום: 28 בפברואר, 2024

הישראלים מאמינים שההתנתקות היתה מהלך של רצון טוב שהעניק לפלסטינים הזדמנות לשגשג ואף "להפוך את עזה לסינגפור". המציאות לא יכולה להיות רחוקה יותר מזה

עיצוב: עדי רמות. Neil Parley | Photo by Hassan Jedi/Flash90 Creative Commons Attribution 3.0 Unported License

לאורך שני העשורים האחרונים, טיפחו בהצלחה רבה בנימין נתניהו, נפתלי בנט ושאר מנהיגי הימין את "מיתוס סינגפור". על פי התפיסה הזו, ההתנתקות מעזה ב-2005 העניקה לתושביה את האפשרות להפוך את הרצועה לפנינה של איכות חיים, פיתוח וחדשנות, אולם

הפלסטינים בחרו בנתיב הפוך, של טרור ושל אלימות. עבור האוחזים במיתוס, מדובר בהוכחה לכך שוויתורים ישראלים הם חסרי טעם ומסוכנים, מפני ששאיפתם היחידה של הפלסטינים ואין בלתה היא השמדת ישראל.

"יצאנו מעזה בלי לבקש כלום - וקיבלנו מדינת טרור" - זו תמצית

מיתוס סינגפור, ומרבית אזרחי ישראל משננים אותו מתוך שינה. למיתוס הזה השפעה הרסנית במיוחד על השיח הציבורי. הוא מנע במשך שנים דיון רציונלי במדיניות הכושלת של סגר ומצור על הרצועה מזה ו"סבבים" צבאיים מזה, וכעת הוא מונע בעדנו להבין לאשורה את המציאות שקדמה ל-7 באוקטובר. הדבר נכון גם לדיון בסוגיות עתידיות: מיתוס סינגפור מונע שיח רציני בשאלת ההסדר המדיני ויישוב הסכסוך, גורם לצה"ל לשקוע בביצה העזתית לזמן בלתי מוגבל, ופותח את הדלת לפנטזיות משיחיות על הקמת התנחלויות בעזה.

העובדה ההיסטורית היא שההתנתקות נעשתה כדי למנוע את הקמתה של מדינה פלסטינית וכדי לפתוח את הדלת לסיפוח עתידי של הגדה. הלקח המתבקש ממנה הוא שמהלכים חד-צדדיים, המלווים בכוח צבאי בלבד, הם מתכון להנצחת הסכסוך ואף להסלמתו. אם אנחנו רוצים למנוע את אסונות העתיד, עלינו לבחון בעיניים פקוחות את ההיסטוריה, ולהיפטר ממיתוס סינגפור.

האמת והבדיה

בכל מיתוס יש גרעין של אמת שבלעדיו הוא מתקשה לקנות אחיזה. אבל את הגרעין הזה עוטף מרכיב של בדיה, המשרת מטרה פוליטית ומוביל לטיעונים מסולפים ופרשנויות מוטות של המציאות. מרכיב הבדיה מסתיר עובדות אחרות, ומעניק למיתוס את כוחו בביסוס

"אמיתות" פוליטיות שפונות אל הרגש, ואינן עומדות אף פעם למבחן ראוי לשמו.

הפצת הבדיה היא עניין פשוט. מחקר מ-2018 הראה שברשת החברתית X (לשעבר טוויטר) חדשות כזב מתפשטות במהירות גדולה פי שישה מידיעות אמיתיות. השקר, כידוע, מקיף את העולם שש פעמים בזמן שהאמת עדיין גורבת גרביים.

הסכנה בכל מיתוס היא הרגע שבו ההנהגה מתחילה להאמין בבדיה שהיא עצמה יצרה, ועל בסיסה היא מקיימת את הערכת המצב הלאומית ואת קבלת ההחלטות המדינית. לטעות מהסוג הזה נהוג לקרוא בישראל "קונספציה", וזהו בדיוק האסון התודעתי והשלטוני אשר מיסך את עיני נתניהו וממשלתו, כמו גם את עיני ראשי מערכת הביטחון, מלראות את התהליכים והמהלכים שהובילו למתקפת ה-7 באוקטובר. התפיסה שעזה היא ישות נפרדת הניתנת לבידוד, ל"הכלה" או ל"ניהול" מרחוק, שעמדה ביסוד המדיניות הישראלית, התנפצה בשבת השחורה באופן הכואב ביותר. את המחיר כולנו עדיין משלמים.

רוצים לקבל את מיטב המאמרים והעדכונים שלנו?

* שם מלא

* אימייל

אני מאשר/ת קבלת עדכונים ממגזין תלם לתיבת המייל שלי

שליחה

הנסיגה מעזה והטרור הנמשך ממנה הם מרכיב האמת במיתוס סינגפור. מרכיב הבדיה הוא ביחס להסתרת כוונתה של ישראל – כאמור, ניתוק הרצועה מהגדה, כדי שזו האחרונה תסופח בעתיד לישראל, תוך הפרה מוחלטת של עיקרון יסוד ביחסים בין ישראל לרשות הפלסטינית. זהו עיקרון כתוב: בהסכם הביניים, המכונה גם אוסלו ב', נקבע כי "שני הצדדים רואים בגדה המערבית וברצועת עזה יחידה טריטוריאלית אחת, ששלמותה ומעמדה יישמרו במשך תקופת הביניים".

האשליה המסוכנת

הדברים הללו אינם בגדר סוד והם אף פעם לא הוסתרו. ערב תוכנית ההתנתקות ב-2005, הבהיר ראש לשכת ראש הממשלה, דב וייסגלס, את מטרותיה האמיתיות. "משמעות תוכנית ההתנתקות היא הקפאת התהליך המדיני [...] באופן לגיטימי", אמר וייסגלס בראיון ל**הארץ** באוקטובר 2004, "כל החבילה הזו שנקראת המדינה הפלסטינית ירדה מעל סדר יומנו לתקופה בלתי מוגבלת בזמן [...] התוכנית מספקת את כמות הפורמלין הנדרשת כדי שלא יהיה תהליך מדיני עם הפלסטינים".

ישראל לא ראתה אפוא בנסיגה החד-צדדית התחלה של יחסים עם עזה משגשגת, אלא דרך לבתר את הבעיה הפלסטינית לשניים ולהוריד את אופציית המדינה הפלסטינית מעל סדר היום. לכן בוצעה הנסיגה כמהלך חד-צדדי, מנותק מההסכמים המדיניים שקדמו לו, וללא שום תיאום עם הרשות הפלסטינית בראשות עבאס. ההתנתקות נתפסה, בהתאם, כניצחון לדרך הפיגועים של חמאס, על פני דרך המשא ומתן של אש"ף והרשות, ובתנאים הללו, ניצחון חמאס בבחירות 2006 והשתלטותו על הרצועה בהפיכה צבאית לא היו

צריכים להפתיע איש. ישראל אף הקלה על חמאס את העבודה
בסנקציות שהטילה על הרשות, שהותירו את אנשיה בלא יכולת
להתמודד מול חמושי הארגון האסלאמי. לימים, ניתוק עזה מהגדה
ובידודה היא גם התשתית המדינית שאפשרה לחמאס להקים את
צבא הטרור שלו.

כשישראל נסוגה מרצועת הביטחון בלבנון במאי 2000, זכה המהלך
להכרת האו"ם כי הוא התבסס על הגבול הבינלאומי ומימש את
החלטת מועצת הביטחון 425. אבל הנסיגה הישראלית מעזה ב-2005,
היתה רק מחלק קטן מהשטחים שיועדו למדינה הפלסטינית. החלטת
האו"ם 242 והקונסנזוס הבינלאומי קבעו שהבעיה הפלסטינית תיפתר
על 22 אחוז משטחי ארץ ישראל/פלסטין ההיסטורית (כלומר הגדה
ועזה) ואילו ישראל ניסתה לפתור אותה על ידי סיום הכיבוש הישיר רק
ב-1.2 אחוזים מהשטח – גודלה של רצועת עזה.

שטחי הגדה, לעומת זאת, נועדו לסיפוח, כמו שהעיד נתניהו עצמו
באפריל 2019: "נעבור לשלב הבא להחלת ריבונות ישראלית בהדרגה
בשטחי יהודה ושומרון". בד בבד, התנחלויות הורחבו, מאחזים קמו,
ומהפלסטינים נמנע לפתח את שטחי C (המהווה 60 אחוז מהגדה
המערבית). המחשבה שהפלסטינים היו אמורים להשקיע את מרצם
בהקמת סינגפור על קצת יותר ממאית מ"פלסטין ההיסטורית", רק
כדי שישראל תוכל לספח 20 אחוז משטח הארץ, היתה אפוא אשליה
מסוכנת.

כדי להבין עד כמה, יש לקחת בחשבון בדיה נוספת. ישראל מאז
ומעולם טשטשה את העובדה שהסכסוך ההיסטורי הוא על ארץ
ישראל כולה – והגבילה אותו לשטחים בלבד. הפשרה שאש"ף הציע
לישראל ב-1993 היתה: 78 אחוז משטחי הארץ למדינת ישראל
(גבולות הקו הירוק) ו-22 אחוז למדינת פלסטין, בהתאם להחלטות

מועצת הביטחון. אש"ף הכיר רשמית בפשרה זו כבר בספטמבר 1993. אך בעוד שהוא הכיר בישראל בקווי 1967, מיאנה ישראל להכיר בפלסטין באותם קווים.

אש"ף אף שילם מחיר על בחירתו בנתיב זה. חאלד משעל ניסח את ביקורת חמאס על אש"ף בראיון ל**לה פיאגארו** הצרפתי בדצמבר 2023: "יאסר ערפאת הכיר בישראל בהסכמי אוסלו ב-1993 מבלי שקיבל דבר בתמורה". על כוונותיה האמיתיות של חמאס אמר משעל עוד ב-2006: "חמאס שואפת לפרוש חסותה על ענייני העם הפלסטיני בכל מקומות הימצאו ולשאת באחריות הלאומית במסגרת ההנהגה הפלסטינית". זו גם היתה הסיבה להשתתפות חמאס בבחירות 2006. ישראל, שטיפחה את חמאס־עזה כאלטרנטיבה לרשות, בחרה להתעלם מכך שהיא מחזקת את הכוח הרואה באלימות מרכיב יסודי בפתרון הבעיה הפלסטינית כולה, בה בשעה שהיא "מייבשת" את כוחות המתונים.

יותר משנה לפני השבת השחורה כתבתי על הסכנה במרכיב הבדיה **בהארץ**: "אימוץ תפיסה הרואה בעזה ישות מדינית נפרדת ועצמאית בשליטת חמאס – שעתידיה אינו קשור לעתיד הסכסוך בין ישראל לפלסטינים שחיים בגדה המערבית – מעיד על התעלמות מההיסטוריה של הסכסוך ומעיוורון מדיני בנוגע להשלכות של המדיניות הנוכחית. [...] התפיסה החדשה שהשתרשה בקרב הציבור הישראלי, לפיה ניתן יהיה לספח רק את הגדה המערבית כדי לשמור על רוב יהודי של 60 אחוז, ולהכות בעזה כל פעם שיידרש, **מבטאת עיוורון מדיני והבנה לקויה ביחס לתהליכים הצפויים בכל תרחיש סביר**".

בראשות נתניהו, ישראל העצימה במשך למעלה מעשור את הבידול בין הגדה לרצועה, במטרה למנוע הקמת מדינה פלסטינית ולקדם את

מהלכי הסיפוח. הבדיה בדבר עזה העצמאית שווקה באמצעות שלל מנטרות חלולות בנוסח "שקט [מהרצועה] ייענה בשקט". גם מי שהעלו הצעות שבאמצעותן הרצועה תשגשג, תפורז, או תימסר לריבונות זרה תפסו אותה כיחידה מנותקת מהגדה המערבית ולא כחלק מהבעיה הפלסטינית כולה.

לעולם האשליות הזה היתה רק תוצאה אפשרית אחת: הפיכת האלימות ל"אופק המדיני" הפלסטיני היחיד, וכפועל יוצא, התחזקות חמאס. בעקבות מבצע צוק איתן כתבתי: "הסטטוס קוו שעליו הושתתה מדיניותו של נתניהו בשנים האחרונות אינו משקף מצב אמיתי של איזון ויציבות ביטחונית ומדינית, אלא ההפך. הוא ביטוי לחששו העמוק של ראש הממשלה מתזוזה מדינית. [...] **מהלכי הענישה נגד חמאס [...] יובילו את חמאס לחדש את דרך ההתנגדות והטרור, הנכס היחיד שנשאר ברשותו.** [...] האם עכשיו, לאחר שההתמודדות עם עזה חשפה את פוטנציאל ההסלמה הטמון בסטטוס קוו המדומה, ימשיך נתניהו לאפשר את המשך מימושן של כל התוכניות הפרועות של שרי ממשלתו [...] השוללות כל פשרה ובכך מחזקות את חמאס?".

מהמיתוס לקונספציה

למיתוס סינגפור נולדו ממשיכים: אשליית "השלום הכלכלי" והמנטרה שלפיה "שכן שבע אינו נושך". ביסוד כולם עומד הרעיון לפיו הפלסטינים אינם עם ואין להם שאיפות פוליטיות אמיתיות. הבדיות האלו זכו ליישום מדיני בדמות אסטרטגיית "שקט תמורת כסף". כך, בינואר 2012 נתניהו אישר לקטר להזרים לחמאס 1.5 מיליארד דולר. בנובמבר 2018 אישר נתניהו את המשך העברת מזוודות המזומנים לחמאס. ובהמלצת מערכת הביטחון, ראש הממשלה בנט אישר ב-2020 ל-20 אלף פלסטינים מעזה לעבוד בישראל (ודוק, עבודת

פלסטינים כשלעצמה אינה הבעיה – הסכנה היא בתפיסה שלפיה היא תחליף לתהליך הפוליטי).

אי־מעורבות חמאס בשני המבצעים האחרונים נגד הג'יהאד האסלאמי ברצועה תרמה לקונספציה לפיה הסכנה שבאובדן ההכנסה מרתיעה את חמאס. אשליה זו חלחלה גם לבכירי מערכת הביטחון, אשר התעלמו בגללה מההתרעות שלהם עצמם, כגון מסמך של אוגדה 143 מאוקטובר 2022 שעסק ב"איום הפשיטה של חמאס ברצועת עזה" ושתוארו בו המהלכים של ה-7 באוקטובר 2023 בדיוק מחריד.

הקונספציה לא נפגעה גם שעה שסאלח אל־עארורי, ראש חמאס בגדה, דיבר בראיון לאתר **אל־מיאדין** הלבנוני על "מלחמה קרבה לבוא". בראיון, שפורסם גם באתרי חמאס קצת יותר מחודש לפני המתקפה, אל־עארורי אמר שתהיה זו "מלחמה כוללת, שתפתיע את ישראל ותשנה את האזור". את האופן שבו תפס חמאס את מדיניות מזוודות הכסף חשף חאלד משעל כשבועיים לאחר המתקפה. "ישראל ביקשה לייצב את עזה מעל סף המוות שיתפוצץ לה בפרצוף, אבל מתחת לסף החיים בכבוד", אמר משעל בראיון לרשת אל־ערבייה. "[היא] השלתה את עצמה שקצת כסף והקלות יעשו את העבודה".

לא ניתן להשלים את התמונה ללא בדיה נוספת, ולפיה ניתן היה להגיע להסכמים עם העולם הערבי מבלי ליישב את הסוגייה הפלסטינית. לאחר הסכמי אברהם, לציבור בישראל נמכרה האשליה שחוזי שלום נוספים עומדים בשער, כי ישראל לא תידרש לוותורים, ואילו הפלסטינים יאלצו פשוט לבלוע את הצפרדע.

בעולם המציאות, לעומת זאת, מצא מחקר עומק שערכה ד"ר מורן זאגה במסגרת פרויקט "תמרור" (שהח"מ מוביל), כי התמיכה

במדינה פלסטינית המשיכה להיות יציבה בקרב כל ההנהגות הערביות, וכי התחממות המגעים עם סעודיה אף החזירה את הסוגייה הפלסטינית למגעים בין הממשל האמריקני לישראל. גם עמדתה של הקהילה הבינלאומית בזכות שתי מדינות המבוססות על גבולות 1967 לא השתנתה כל הזמן הזה, אף אם מרבית המדינות הסתפקו במס שפתיים לסוגייה.

ואולם, המלחמה שינתה את הדינמיקה הזו. בהחלטת מועצת הביטחון 2720 מדצמבר 2023 הודגשה "מחויבות בלתי ניתנת לערעור לחזון לשתי מדינות דמוקרטיות, ישראל ופלסטין, זו לצד זו, ולאיחוד רצועת עזה עם הגדה המערבית תחת שלטון הרשות הפלסטינית".

הכזבים של חמאס

נראה שחמאס סבור שמתקפת ה-7 באוקטובר ניפצה את מרכיב הבדיה במדיניות ישראל בשני העשורים האחרונים. ב-21 בינואר 2024 פרסם חמאס מסמך, שתורגם גם לאנגלית, תחת הכותרת "Our Narrative – Operation Al-Aqsa Flood" ("הנראטיב שלנו – מבצע מבול אל-אקצה"). חמאס מכריז שם כי המלחמה שיזם "עתידה להקים את המדינה הפלסטינית, שבירתה ירושלים". לא בטוח שלהבטחה הזו יש כיסוי, אולם אין ספק שחמאס הצליח להחזיר את הסוגייה הפלסטינית לראש סדר היום.

התמוטטות מדיניות הבידול היא גם הרקע שעליו יש להבין את סירובו המתמיד של נתניהו לדון בכל מהלך מדיני, קל וחומר מהלך עם אופק של שתי מדינות. סביר להניח שנתניהו חש תחושה עמוקה של השפלה – לא בהכרח מפשעי המלחמה שביצע חמאס ומהמחיר הבלתי נסבל בנרצחים, בהרוגים ובחטופים ישראלים, אלא מכך שמדיניותו, של טיפוח חמאס כתרופת־נגד להקמתה של מדינה פלסטינית, נכשלה כישלון כה חרוץ. דווקא חמאס הוא שהצליח במתקפה שלו להחזיר את

הסוגייה הפלסטינית ללב העיסוק הבינלאומי, ולחדש את התמיכה העולמית בפתרון שתי המדינות.

יש שיטענו שמלחמת "חרבות ברזל" וההשלכות הקשות שלה על האוכלוסייה הפלסטינית ועל חמאס עצמו חוללו שינוי בעמדת הארגון, שכעת מדבר על הקמתה של מדינה פלסטינית בגבולות '67. סגן ראש הלשכה המדינית של חמאס, מוסא אבו־מרזוק, הצהיר בראיון לאתר החדשות **אל־מוניטור** בדצמבר 2023 כי "עלינו לדבוק בעמדה הרשמית, והעמדה הרשמית של אש"ף היא להכיר במדינת ישראל". בסוף פברואר אף אמר אבו־מרזוק שחמאס "מוכן לאמץ את רעיון 'ממשלת הטכנוקרטים' שבה הוא עצמו לא יהיה שותף".

חאלד משעל, המועמד המוביל לרשת את איסמעיל הנייה כראש הלשכה המדינית של חמאס, אישר אף הוא בראיון הנזכר לעיל ל**לה־פיגארו** ש"חמאס הצטרפה ב-2017 באמצעות שינוי האמנה שלה לארגונים האחרים בכל האמור לתמיכה בהקמת מדינה פלסטינית בגבולות 1967 שבירתה ירושלים, ומימוש זכות השיבה. לכשיגיע הזמן וברגע הנכון, נדון בנושא ההכרה בישראל, חרף ההתנגדות הפנימית בארגון לכך".

ואולם, בחינת מסמך "מבול אל־אקצה" לעומקו מצביעה על ניסיון לטשטש את המטרות ארוכות הטווח של חמאס באמצעות הטעויות, הכחשות, שקרים ויצירת אתוס של קורבן האוחז בצדק מוחלט.

עלינו להיזהר אפוא מצמיחתם של מיתוסים חדשים, הן של "התמתנות חמאס", והן של "ניצחון ישראלי" שכביכול גרם לה. כמו בתמונת מראה למיתוס סינגפור הישראלי, "פתרון שתי המדינות" של חמאס אינו כרוך בסיום התביעות ובסוף הסכסוך, ואפילו אינו מתחייב להכרה בישראל. משעל עצמו הבהיר זאת בחודש ינואר, בראיון שנועד הפעם לאוזניים ערביות, בפודקאסט קטרי: "אנחנו לא קשורים

לפתרון שתי המדינות. מבחינתי, עמדת החמאס [...] היא תחיית חלום ותקוות פלסטיין מהנהר לים. מדוע על הפלסטיני להסכים על חמישית מפלסטיין ושזה יהפוך לפתרון קבע. [...] עם זאת, [...] חמאס תסכים למדינה בגבולות '67 שבירתה ירושלים ושנהנית מעצמאות מלאה ועם זכות השיבה, מבלי להכיר בלגיטימיות של הישות הציונית".

שם כמו פה, מיתוסים נותרו האמצעי המשכנע ביותר לגיוס תמיכה והזדהות פוליטית; אולם אירועי ה-7 באוקטובר והמלחמה בעזה בעקבותיהם המחישו את הנזק העצום שגורמות הבדיות לשני העמים. שני הצדדים נאחזים בתפיסות השוללות את האנושיות של האחר ואת זכויותיו, ומובילות לנכונות גוברת והולכת להרוג ולהיהרג בשמן. מנהיגים קצרי ראות וחסרי אחריות לאומית מגייסים תמיכה פוליטית באמצעות דה־הומניזציה של האחר, מעמיקים את הסכסוך, ומרחיקים את השלום והפיוס בין העמים, שנותרו הדרך היחידה להבטיח ביטחון ושגשוג ארוכי טווח לכל תושבי הארץ. הסברים פשטניים כמו "מיתוס סינגפור" או "מבול אל־אקצה" מחליפים את תפיסת המציאות המורכבת, וכדברי מודי בר־און המנוח בסדרה **ארץ מולדת**, "מאפשרים לשני הצדדים לחיות בשלום עם עצמם, אבל לא אחד עם השני".

על אל"מ במיל, ד"ר שאול אריאלי

משמש כראש קבוצת "תמרור" לחקר הסכסוך הישראלי-פלסטיני באוניברסיטת רייכמן.